

YABANCI FİLOLOJİLERİN DÖNÜŞÜMÜ BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİ COMPARATIVE LITERATURE IN THE CONTEXT OF TRANSFORMATION OF PHILOLOGY

Cüneyt ARSLAN*

Öz

20. yüzyıl modernleşmesiyle birlikte benlik ve kimlik kavramlarını yeniden tanımlama zorunluluğu ile karşı karşıya kalan modern özne beşeri alana dair tüm unsurları da bu yeni düşünsel iklim doğrultusunda dönüştürmeye başlamıştır. Devrim niteliğindeki bilimsel ve düşünsel gelişmeler sonucu çeşitli alanlarda meydana gelen kırılmalar (turns), filolojilerin araştırma nesnesi konumundaki dile olan bakış açısını köklü bir biçimde değiştirmiştir. Bu bağlamda klasik anlamdaki filolojilerde olduğu gibi salt iletişim, ifade veya aktarım aracı olarak kavranılmayan dilin ve buna bağlı olan metin, söylem gibi kavramların da genişletilerek yeniden tanımlanma gereği doğmuştur. Aydınlanmacı rasyonel anlayışla ele alınan dil-düşünce düsturuna bir de modern unsurlarla (çoğulculuk, görelilik, öznellik vs.) yeniden yapılandırılmış kültür etmeni eklenerek belirli bir (yabancı) dil ve edebiyatı inceleyen filolojilerin de kendilerini hem yöntemsel hem de biçimsel olarak yenilemeye itmiştir.

Bu çalışmada modern dil-düşünce-kültür paradigmasının, yabancı filolojileri geçtiğimiz yüzyıldan günümüze kadar nasıl etkilediğini ve bu süreçte ortaya çıkan karşılaştırmalı veya kültürlerarası edebiyatın bir yöntemden, bağımsız bir bilim dalına dönüşürken filolojilerle olan etkileşiminin dünyada ve özellikle ülkemizde nasıl bir seyir içinde olduğunu incelemek istiyoruz. Yöntem olarak, olgusal-tarihsel gelişmeler incelenmek üzere karşılaştırma ve veri toplama yöntemleri kullandığımız bu çalışma bir yandan batıdaki akademik birimlerin bu konuda gerekli güncelleme ve tanımlamalarını yapmış olduklarını gösterirken diğer yandan da Türkiye’de bu konuda İngiliz filolojisi bölümlerinin, özellikle özel/vakıf üniversitelerinde bu dönüşümü sağladıklarını, geri kalan filolojilerdeyse karşılaştırmalı edebiyat bilimi alanından henüz pek söz edilmediği saptamaktadır. Karşılaştırmalı edebiyatın bir bilim alanı mı yoksa edebiyat bilimi içerisindeki bir yöntem olarak mı değerlendirilmesi gerektiği konusu da bu çalışmada tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Filoloji, Karşılaştırmalı Edebiyat, Kültür Bilimi, Kültürlerarasılık, Alman Dili.

Abstract

Faced with the need to redefine the concepts of self and identity due to modernization trend in the 20th century, the modern subject has begun to transform all elements of the human space towards this new intellectual climate. The revolutionary turns of scientific and intellectual developments in various fields have radically altered the standpoints of philologies on the language of the research object. In this context there is a strong demand to come up with a new broader definition of the language as well as other concepts such as text and discourse which are being understood in the classical philologies not merely as means communication, expression or transmission. Philologies that study a certain (foreign) language and literature have been renewed both in terms of their method and form through the inclusion of the language-thought principle treated with an enlightened rational mentality as well as some modern elements (pluralism, relativity, subjectivity, etc.) and restructured cultural factor.

In this study, we intend to examine how the modern paradigm of language-thought-culture affects foreign philologies from the last century to the present day and how comparative or intercultural literature emerged in this process from being just an approach and becoming an independent discipline interact with philologies worldwide and especially in our country. While using comparison and data collection methods to examine factual and historical developments this study shows that on the one hand the academic units in the West have made the necessary updates and definitions in this respect. On the other hand, the English philology departments in Turkey, especially in private and foundation universities have ensured this transformation in Turkey while the rest of the philologies do not rank in the forefront of comparative literature there. This research also discusses whether comparative literature should be evaluated as a science field or as a method of literary studies.

Keywords: Philology, Comparative Literature, Cultural Studies, Interculturality, German Studies.

1. Giriş

20. yüzyıl modernleşmesi bağlamında dilin araştırma nesnesi olan filoloji¹ çeşitli kırılmalara uğrayarak dönüşümler geçirmiş ve geçirmeye devam etmektedir. Saussure ile birlikte dile getirilen yapısalcı (Écrits de Linguistique Générale) bakış açısıyla sistemik bir yapının yalnızca bir aktarma aracı olamayacağını ilk hareketi meydana gelmiştir. Yüzyıllardır insanın kendisini ve dışındakileri ifade etmek için “ortak taşıtı” (Bayrav, 1998: 138) olarak kullanılan dilin yalnızca bu çerçevede kalmadığını, dil-düşünce bağıntısı içerisinde epistemolojik süreçlerle de doğrudan etkileşim içerisinde bulunduğunu Wittgenstein’in modern dil eleştirisinde (Tractatus Logico-Philosophicus) görmüş olduk. Geçtiğimiz yüzyılın ortalarından

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, arslanc@sakarya.edu.tr

¹ Filoloji kavramı bu çalışmada genişletilerek belirli bir dildeki yazılı ve sözlü metinleri çeşitli yönlerden inceleyen Dil bilimi ve Edebiyat bilimini kapsayan bir üst başlık olarak kullanılmaktadır.

İtibaren kendisini göstermeye başlayan cultural turn, linguistic turn, interpretive turn vb. kültürbilimsel kırılmalar neticesinde ortaya çıkan dil, düşünce, kültür üçgeni filolojiyi dili bir aktarım aracının dışında bir kültür üretim aracı olarak pragmatik bir yönden incelemesine yöneltmiştir. Aksoy (2012: 6) bu kırılmalardan bir tanesi olan çokkültürlülük ile postmodernizm yaklaşım arasındaki bağı incelediği çalışmasında “gözlem ürünü bilgi, gerçek bilgi olmaktan çıktı. Uzunca bir zamandır, bilginin bir yansıma değil bir yorum, bir kavrayış biçimi, bir üretim olduğu kabul ediliyor” derken postmodern bakış açısıyla bilginin de bir kültür unsuru olarak değerlendirildiğini saptamıştır. Bu bağlamda postmodern yapıbozucu yaklaşımlar dilin semantik boyutuna getirilen yeni bakış açılarıyla hem Aydınlanma’dan bu yana içinde olduğu kartezyen öznecilikten uzaklaşmış hem de bir modernite eleştirisi ortaya koyarak yeni bir zemin arayışı içine girmiştir denebilir.² Bu arayış özellikle 20. yüzyıldan itibaren kültür kavramının da yeniden tanımlanmasına neden olmuştur. Kültürlerin “insanları kuşatan anlam ağları” (Clifford Geertz) veya “toplumların yaşam biçimlerini belirleyen değer, gelenek, görenek, deneyim ve yaşantı süreçlerinden meydana gelen bir karışım” (Terry Eagleton) (Hofmann, 2006: 10) olarak tanımlanmasının daha da ötesinde, daha geniş kavranan, mümkün olduğu kadar soyut bir tanımla yapılması gereken modern kültür kavramı günümüzde başlı başına uluslararası kültür araştırmaları alanının başlıca konularındandır. Bu çalışmanın konusu doğrudan kültür kuramları olmadığından somut bir tanımdan yola çıkmak yerine kavramı genel çizgilerle sınırlandırmakla yetinmenin daha doğru olacağı görüşündeyiz. Bir bileşke niteliğinde kavranması gereken bu modern kültür tanımı, kültürü “insanın kendisini ve dünyasını şekillendirmesi”, “normatif bir yapıya” sahip olan hem bir “insan ürünü” olması hem de “insanın kendisinin de bir kültür ürünü” olarak değerlendirilmesi şeklindedir (Şimşek, 2017: 17).

Eski adıyla beşeri bilimler, günümüzdeyse daha çok insan bilimleri olarak anılan bu bilim alanını Çüçen şöyle tanımlamaktadır:

İnsanı değişik boyutlarıyla inceleyen bilgi türüne, insan bilimleri adı verilir. İnsan bilimleri; antropoloji, sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi, dilbilimi ve tarih gibi insanı kendisine konu yapan bilimlerden oluşur. Tüm insan bilimleri, insanı geçmişi, şimdiyi veya geleceği bakımından ele alabildiği gibi, onu kültür yapan, toplum oluşturan, tarih yapan, siyaset yapan ve dil oluşturan varlık olarak ele alıp, inceler. [...] (Çüçen, 2017: 25)

Alıntıda sayılan tüm disiplinlerin ve insan bilimleri kapsamındaki diğer tüm bilim alanlarının, yukarıda niteller yoluyla tanımlamaya çalıştığımız kültür kavramıyla doğrudan etkileşimsel bir bağ içinde olduğu yadsınmaz. Dilin düşünceden, düşüncenin de dilden bağımsız olarak kavranamayacağı gibi, kültür de dilin kendisiyle eşboyutlu bir bağıllık içinde olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Buradan hareketle 20. yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa ve Amerika’da kültür kavramı kuramsallaşmaya ve yöntem geliştirmeye başlayarak başlı başına bir bilim dalı olan Kültür Bilimine³ dönüşüp, dil ve kısmen beşeri bilimleri de kapsamına alarak bir disiplin olarak kabul görmüştür. Batıdaki güncel duruma bakacak olursak, kültür bilimi (Alm. Kulturwissenschaft, İng. Cultural Studies) hem akademik bölümler veya fakülteler olarak hem de üniversitelere bağlı veya bağımsız Araştırma Enstitüleri olarak faaliyet gösterdikleri söylenebilir. Bu biçimiyle Kültür Bilimleri ülkemizde yalnızca Türk Alman Üniversitesinde ‘Kültür ve İletişim Bilimleri’ bölümü olarak bulunmaktadır.⁴ Bunun yanında Türkiye’de Alman Dili ve Edebiyatı bölümlerinin Alman Dili ve Kültürü bölümlerine dönüşmesi veya doğrudan bu başlık altında kurulmaları bu paradigmatik değişime bir örnek olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde İngiliz Dili ve Kültürü ve Karşılaştırmalı Edebiyat bölümlerinin de hayata geçirilmesi bu gelişmelerin etkisinin bir sonucu olarak görülebilir.

Bu gelişmelerin alt yapısına bakıldığında günümüzde hem akademide hem de piyasada yalnızca bir alanda uzmanlaşma düsturundan uzaklaşarak disiplinler arası çalışmalar yapabilecek yetkinlikler aranmakta olduğu söylenebilir. Bununla beraber geniş bir ilgi ve bilgi spektrumuna sahip, kültürlerarası iletişim kurabilen ve çökyönlü düşünebilen birey profilleri çizilmektedir. Bu noktada çalışmanın merkezini oluşturan filolojilerin dönüşümünün bahsi geçen bu ihtiyaçları ne kadar göz önünde bulundurarak geliştikleri ve ileriye yönelik gelişecekleridir? Örneğin Alman Dili ve Edebiyatı bilim dalı

² Kültür kuramlarının dönüşümü üzerine çalışmalar yapan Reckwitz de benzer bir tespiti modern kültür kuramları için yapmaktadır: “Die neue kulturtheoretische Perspektive, die mit einer entsprechenden Transformation des Kultur- wie des Wissensbegriffs verknüpft ist, bezieht ihre konzeptuellen Instrumentarien dabei aus den philosophischen Revolutionen des 20. Jahrhunderts von Strukturalismus und Semiotik über Sprachphilosophie und Pragmatismus bis zu Phaenomenologie und Hermeneutik.” (Krş. Reckwitz, 2008: 644)

³ Burada ‘Kültür bilimi’ kavramı felsefenin içinde yeni Kantçı ekolün (Windelband, Rickert) kullandığı terim olarak değil, beşeri bilimler tanımının takipçisi olan insan bilimlerinin batıda yerini almakta olan yeni bilim alanının tanımı olarak kullanılmaktadır. (Krş. Özlem, 2015: 9)

⁴ Buradaki ve araştırmanın devamındaki bölüm ve/veya fakülte, enstitü vs. adlarıyla ilgili tüm bilgiler ÖSYM’nin “2016 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu” içerisindeki verilere dayanmaktadır.

Kültürlerarası/Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi içerisine mi dahil edilecek yoksa Kültür Bilim çatısı altında mı varlığını şekillendirecek (Krş. Böhme, 1998: 477) gibi sorular amacını ve işlevini yeniden tanımlaması gerek tüm bilim dallarında olduğu gibi burada da ortaya çıkmaktadır. Alanın esasını ilgilendiren bu sorulara cevap aradığımız bu araştırmamızda Alman Dili ve Edebiyatı örneğinden yola çıkarak diğer dillerin filolojileri için de geçerli olan, çeşitli ülkelerdeki gelişmelerle karşılaştırmalar yapmanın yanında özellikle Türkiye'deki gelişim ve eğilimleri göstermeye çalışacağız.

2. Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimin Dünya ve Türkiye' de Gelişimi

Karşılaştırmalı Edebiyat çalışmaları akademik anlamda ilk kez Avrupa'da yapılmıştır. Fransa'da Sorbonne Üniversitesinde 1827'de Abel François Villemain'in verdiği karşılaştırmalı derslerinden başlayarak, Jean Jaques Ampère'nin College de France'da 1833 yılındaki çalışmaları bu alanın akademik nitelikteki ilk örnekleridir ve başlangıcı olarak değerlendirilebilir (Aytaç, 2001: 39).⁵ Fransız kültür tarihi açısından bakılacak olursa, özellikle Napolyon dönemindeki genişlemenin etkileri dillerin ve dolayısıyla kültürlerin karşılaştırmalı bir biçimde ele alınışı bu öncülüğün bir nedeni olarak görülebilir.

Almanya, Avusturya ve İsviçre gibi Orta Avrupa ülkelerine baktığımızda karşılaştırmalı edebiyat yaklaşımının buralara yaklaşık yarım yüzyıl sonra ulaştığını söylemek mümkündür. Fransız Kültür tarihinden farklı olarak buralarda kültür politikalarının daha çok ulusallık değerlerinin arayışı yönünde bir eğilim göstermesi sonucu karşılaştırmalı çalışmalar daha geç başlamıştır. 1877 yılında o dönemin Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içinde bulunan üniversitelerde Macar asıllı Hugo von Meltzl'in verdiği dersler ve "Zeitschrift für Vergleichende Literatur" (Karşılaştırmalı Edebiyat Mecmuası) adlı bilimsel dergiyle karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının Almanca konuşulan ülkelerdeki öncüsü sayılmaktadır (Aytaç, 2001: 40). Bunun ardından Max Koch adlı bir Alman filolog tarafından çıkartılan "Zeitschrift für vergleichende Literaturgeschichte" (1887-1910) (Karşılaştırmalı Edebiyat Tarihi Mecmuası) ve "Studien zur vergleichenden Literaturgeschichte" (Karşılaştırmalı Edebiyat Tarihi Araştırmaları) adlı karşılaştırmalı edebiyat tarihi incelemelerine yer veren dergiler olmuştur (Aytaç, 2001: 41). İsviçre'ye baktığımızdaysa bu alanda Marc Monnier'in verdiği derslerle başlayan karşılaştırmalı dersler özellikle Louis-Paul Betz'in önemli katkılarıyla sürmüştür (Aytaç, 2001: 43).

Avrupa ve özellikle de Almanya'nın içinde bulunduğu Dünya Savaşları evresi özellikle Almanya'nın (özellikle dönemin Nazi Almanya'sının) bu alandaki çalışmalara kendisini tamamen kapatmasına neden olmuştur. Ancak 1950'lilerden sonra Almanya ve Avrupa'nın yeniden yapılanmasıyla birlikte özellikle savaş öncesi ve sırasında sürgün edilen bilim insanlarının yeniden Almanya'ya dönmeleriyle karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları yeniden başlamış ve akademik düzeyde yapılmıştır. Günümüzde Almanya'nın birçok üniversitesinde bulunan 'Allgemeine und Vergleichende Literaturwissenschaft' (Genel ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi) veya 'Komparatistik' (Karşılaştırmalı Edebiyat) anabilim dalları bu konuda bilimsel çalışmalar yapmaktadırlar.

Karşılaştırmalı Edebiyat Amerika Birleşik Devletleri'nde varlığını 19. yüzyılın sonuna doğru göstermeye başlamış, 1890 yılında Harvard Üniversitesi'nde ve 1899'da Columbia Üniversitesi'nde kurulmuştur (Bayram, 2004: 73). Burada karşılaştırmalı edebiyatın akademik boyutta hızla gelişmesini sağlayan ve günümüzde de önemli bir yere sahip olmasında rol oynayan bir etken "Nazi döneminde Amerikan Birleşik Devletleri'ne sığınan Alman" ve Avusturya'lı dilbilimciler olan Helmut Hatzfeld, Leo Spitzer ve Erich Auerbach gibi alandaki önemli isimlerdir (Aytaç, 2001: 46).

Burada konumuza doğrudan etkisi gereği yalnızca üç ana ekolü oluşturan Amerikan, Fransız ve Alman ekollerine kısaca değinirken bunun dışında İngiltere, Japonya gibi ülkelerde de karşılaştırmalı edebiyat bilimi ekollerinden söz etmek mümkündür. Bunların birbirleriyle olan etkileşimi ve bunun sonucunda ortaya çıkan sorun ve faydalar ayrı bir çalışmanın konusudur. Burada incelediğimiz üç ana ekolün ülkemizde ne zaman ve nasıl bir yapıda geliştiğine baktığımızda batıdaki gelişmelere bir yönüyle benzer diğer yönüyle bundan ayrıışan bir seyir izlediğini tespit etmek mümkün olmaktadır.

Türkiye'de karşılaştırmalı çalışmalar uygulamalı olarak Tanzimat döneminden itibaren (Namık Kemal, Halid Ziya, Halide Edip Adivar gibi edebiyatçıların yaptığı çalışmalar) gözlemlenebilir (Bayram, 2004: 74) de akademik anlamda ancak 20. yüzyılın sonlarında, ilk olarak 1996 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde ve sonrasında, 2000'de Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde, 2009 yılında Konya Selçuk Üniversitesi'nde, 2011 İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi'nde fakülte bölümleri olarak kurulmuştur. Bunların yanında bir de filoloji ile karşılaştırmalı edebiyat bilimini biraraya getirmiş olan 'İngiliz Dili ve

⁵ Karşılaştırmalı Edebiyat tarihini daha ayrıntılı olarak incelemek isteyenler için Rousseau, Pichois'in kaynakçadaki belirtilen araştırma kitabına bakınız.

Karşılaştırmalı Edebiyat' bilim dalı olarak Koç Üniversitesi bünyesinde faaliyet gösteren bir bölüm bulunmaktadır.

Yüksek Lisans ve Doktora düzeyinde de akademik çalışmalar yapılan bu bölümlerin kurulmasından önce ülkemizde varolan Türk Dili ve Edebiyatı ve yabancı filoloji bilim dalları içerisinde elbette sayısız karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları yapılmış (Bayram, 2004: 78) ve böylelikle de günümüzde varolan karşılaştırmalı edebiyat bilimi bölümlerinin alt yapısını hazırlamış, bu konudaki uzmanlığa ve yetkinliğe sahip bilim insanlarını yetiştirmiştir denebilir. Günümüzde Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi bölümlerinin ülke çapındaki sayısı, özel ve devlet üniversiteleri toplamında 5'i geçmiyor oluşu, diğer ülkelerle ve ülkemizdeki üniversite sayısı ile karşılaştırdığımızda oransal olarak oldukça düşüktür diyebiliriz. Burada bu noktaya dikkat çektikten sonra çalışmamızın sonraki bölümünde ülkemizde yeni sayılabilecek bu bilim dalının filolojilerle olan etkileşimini inceleyerek bu durumu temellendirmeye ve açıklamaya çalışacağız.

3. Filolojinin Dönüşümü: Kültürlerarasılık ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi

Bütün filolojilerin araştırma nesnesi olan dille birlikte aynı zamanda bu dillerin meydana getirdiği kültür unsurları olan edebiyatları da bu kapsamda yer almaktadır. Böylelikle estetik alan içerisinde yer alan edebiyat (sanat) metinleri bilimsel bir düzlemde ele alınan bir araştırma sahası olan filoloji kapsamında değerlendirilmektedirler (Krş. Böhme, 1998: 478). Bu saha toplumun kültürel öğelerinin tümünü içinde barındıran bir betik ve gözlem meydana getirirken, kültürel ve sosyal yapıların dinamiklerinin hareketliliği doğrultusunda kendisi de dönüşmek zorundadır. Kültürel anlamlandırmaların değişimine paralel olarak kültürel algılar da değişmekte ve bu değişim kültürel bir unsur olan edebiyatın da dönüşümüne yol açmaktadır (Krş. Böhme, 1998: 479). Bu değişimle eşzamanlı olarak onu inceleyen bir bilim alanı da kendisini yeniden tanımlamak ve şekillendirmek zorundadır. Bu çerçevede önceleri filolojiler içinde yapılmaya başlanan karşılaştırmalı çalışmalar zamanla kuramlaşarak ve kendi yöntemlerini geliştirme arayışına girerek yapılmış olduklarını gördük.

Karşılaştırmalı Edebiyat bir yöntem ve bilim dalı olarak çoğulcu ve kültürlerarası analiz ve sentezlerin yapıldığı günümüzde bu gerekleri karşılayacak çoklu perspektifleri ve çeşitliliği içinde barındırdığından disiplinlerarası çalışmalar yapılmasına uygun bir zemin oluşturmaktadır. Ülkemizde karşılaştırmalı edebiyat bilimi olarak tanınan bu bilim dalı dünyada kültürlerarası edebiyat bilimi (İng. Intercultural Literature; Alm. Interkulturelle Literaturwissenschaft) adıyla da anılmaktadır. Bunun daha iyi anlaşılabilmesi için 'kültürlerarasılık' ve 'karşılaştırma' kavramlarının birbirleriyle olan ilişki bağınınun açıklanması gerekmektedir. Burada kültürlerarasılık kavram olarak iki kültürün kendi içinde barındırdığı öğelerin ayrıştırılması, benzeştirilmesi veya birleştirilmesi yoluyla karşılaştırılması anlamında değil, birden çok kültürün birbirleriyle olan karşılıklı etkileşimi sonucu ortaya çıkan yeni anlamların, yeni imgesel tasarımların arkeolojisi anlamında kavranması gerekmektedir. Kültürlerarasılığın içinde barındırdığı alış-veriş ediminin sonucunda ortaya çıkan yeni bir semantik alanın bilgisi olarak kavranabilir karşılaştırmalı edebiyat bilimi (Hofmann, 2006: 11).

Bayram'ın çalışmasında sunduğu ve bir taslak olarak kabul edilebilecek karşılaştırma boyutları çeşitli alanların birbiriyle harmanlandığını göstermektedir:

1. Dış yapı (şekil) özellikleri açısından karşılaştırma
2. Edebi tür ve bu türün özellikleri açısından karşılaştırma
3. Edebi çevre, dönem, saha ve akım açısından karşılaştırma
4. Müellif (şair/yazar) açısından karşılaştırma
5. Edebi sanatlar, dil ve anlatım açısından karşılaştırma
6. Bakış açısı, anlatıcı ve hayat felsefesi açısından karşılaştırma
7. Konu, tema, mesaj, motif, tip, ana ve ara fikirler açısından karşılaştırma
8. Kültürel ve sosyal yaşantıyla ilgi açısından karşılaştırma
9. Başka disiplinlerle ilişki açısından karşılaştırma

(Bayram, 2004: 71)

Elbette ilgili yapıya göre bu içermelere eklenecek (genetik, tipolojik karşılaştırma düzlemleri gibi) birçok başka parametre vardır ancak karşılaştırmalı edebiyat biliminin, filolojilerin izolasyonunu aşması ve güncel kültürel ve kültürlerarası gelişmeleri karşılayabilmesi bakımından buradaki boyutlar yön verici olabilir. Filolojilerin dili inceleyen alanları olan dilbilim (ve alt alanları) veya yorumbilim gibi alanlar için bu karşılaştırma yöntemi sadece nitelikli bir güncelleme olmakla kalmayıp aynı zamanda da bunların inceleme alanlarına yeni bakış açıları getirerek yeni bilgiler ve yeni yorumlar üretilebilmesini sağlayabilir. Bu noktada

getirilebilecek eleştiri bahsi geçen karşılaştırma boyutlarının klasik filolojilerde zaten uygulanan araştırma aşamaları, matrisler oluşudur. Bu tespit doğru olmakla birlikte eksiktir, zira klasik filolojilerde bu matrisler kapalı, izole, tekil ve belirli bir dil ile kültür içerisinde uygulanırken karşılaştırmalı edebiyat bilimi bunları kültüriçi (intrakültürel) olmaktan kurtarıp kültürlerarası (interkültürel) bir boyutta değerlendirmelerini mümkün kılar (Krş. Wellek, Warren, 2016: 60).

Karşılaştırmalı edebiyat ile ilgili süregelen tartışmaların en başında onun edebiyat bilimi içerisinde bir alt alan veya yöntem mi yoksa başlı başına ve ayrı bir bilim dalı mı olduğudur. Bu tartışmayı sonlandıracak, bir nokta koyma iddiasından uzak olan bu çalışmamızla üstteki ötekileştiren düşünce düsturundan çıkarak bütüncül bir bakışın daha yararlı olacağı kanaatindeyiz. Karşılaştırmalı edebiyat bilimi yabancı filolojilerin günümüzde ve yakın gelecekte dönüşmesi gereken bilim alanının tanımıdır denebilir. En az iki ana dil düzeyindeki dilde bilimsel ve yöntemsel nitelikte araştırma, inceleme ve bilgi üretimi yapabilen edebiyat bilimcilerin çalışmalarını kültürlerarası ve kültürbilimsel disiplinlerarasılığı meşru bir biçimde kullanarak yapabilecekleri dil araştırmalarının yeni ev sahibidir kültürlerarası veya karşılaştırmalı edebiyat bilimi. Bu yeni zeminin kültürlerarası (İng. Intercultural Literature, Alm. Interkulturelle Literaturwissenschaft) edebiyat olarak mı yoksa karşılaştırmalı edebiyat bilimi (İng. Comparative Literature, Alm. Vergleichende Literaturwissenschaft) olarak mı tanımlanması çok önemli olmamakla beraber önemli olan yabancı filolojilerin kadim deneyimlerini kültüriçi ve diliçi sınırlılığından kurtararak karşılaştırmanın zenginliğinde yapabileceklerini keşfetmesidir.

4. Sonuç ve Öneriler

Filoloji bilim alanı çokkültürlülüğün ve bununla birlikte kültürlerarasılığın gelişmekte olduğu günümüz sosyolojisinde bu devinimler doğrultusunda kendisini yeniden tanımlaması gerekmektedir. Filolojilerin yalnızca belirli bir dil ve kültür tekilliği içerisindeki izolasyonu günümüz disiplinlerarası bilim dünyası ışığında en büyük handikap olarak görülebilir. Bunun aşılması, kültür bilimleri alanında yapılan çalışmalarla dil, düşünce ve kültür ilintisine getirilen yeni vurguyla mümkün olabilir. Kültürbilimsel ve kültür kuramsal yaklaşımlarla donatılmış karşılaştırmalı edebiyat bilimi ve/veya yöntemi filolojileri kültüriçi kalmaktan kurtarıp kültürlerarası incelemeler ve araştırmalar yapılmasını sağlayacaktır. Dünyada 20. yüzyılda başlayan bu dönüşüm ülkemizde de geçtiğimiz yüzyılın sonlarından itibaren kendisini göstermeye başlamış olduğunu saptamaktayız. Bu bağlamda çalışmamızın önerisi üstteki adıma ilaveten yabancı filoloji bölümlerinin örneğin 'Almanca Araştırmaları' (german studies) veya 'İngilizce Araştırmaları' (english studies) başlığı altında sosyolojisinin, kültürünün, edebiyatının, dilinin de incelenmesini ve araştırılmasını kapsayacak şekilde geliştirilip dönüştürülmesi, ders programlarının bu doğrultuda güncellenerek yenilenmesi, ayrıca pratik değerine de gereken önemin verilmesidir. Böylelikle tüm modern bilim alanlarında olması gerektiği gibi insan ve toplum bilimlerinde de öğretilen içerikler ilgili kültürün pratiği ile uyumlu, kültürlerarası etkileşimi kapsayıcı ve bütüncül bir yaklaşımla insan ve kültürüne dair gözlem ve incelemeler yapılabilecektir kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Nazan (2012). "Postmodernizm ve Çokkültürlülük", *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 13, S. 3-10. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/iuaded/issue/1045/11807>.
- AYTAÇ, Gürsel (2001). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- BAYRAM, Yavuz (2004). "Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi ve Bir Uygulama", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 16, S. 69-93.
- BAYRAV, Süheyla (1998). *Filolojinin Oluşumu. Çağdaş Dilbilim - Eleştiri Sorunları*, İstanbul: Multilingual.
- BÖHME, Hartmut (1998). "Zur Gegenstandsfrage der Germanistik und Kulturwissenschaft", *Jahrbuch der Deutschen Schillergesellschaft*, Bd. XLII, S. 476-485.
- ÇÜÇEN, Kadir (2017). *Bilim Felsefesine Giriş*, Bursa: Sentez Yayıncılık.
- HOFMANN, Michael (2006). *Interkulturelle Literaturwissenschaft. Ein Einführung*, Paderborn: Wilhelm Fink Verlag.
- ÖZLEM, Doğan (2015). *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*, İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.
- RECKWITZ, Andreas (2008). *Die Transformation der Kulturtheorien. Zur Entwicklung eines Theorieprogramms. Studienausgabe*, Göttingen: Velbrück Wissenschaft.
- ROUSSEAU, A.M., PİCHOİS, Cl. (1994). *Karşılaştırmalı Edebiyat*, (Çev.: Yrd. Doç.Dr. Mehmet Yazgan), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- ŞİMŞEK, Fatih (2017). *Kültür Aktarımı Kuramının Eleştirisi Türkiye'nin Medenileşme Sürecinde Çevirinin Rolü*, Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- WELLEK R., WARREN A. (2016). *Edebiyat Teorisi*, (Çev.: Ömer Faruk Huyugüzel), İstanbul: Dergah Yayınları.